

Szolgálat „egy határok feletti, integrált kulturális térképzet” megalkotásának jegyében

EKLER ANDREA BESZÉLGETÉSE

PÉCSI GYÖRGYVEL

Pécsi Györgyi tanár, könyvtáros, majd kritikus, szerkesztő, irodalomtörténész, kiadóvezető, az MMA Művészetelméleti Tagozatának levelező tagja, monográfiák, tanulmány- és kritikakötetek szerzője, elismerések, díjak jogos tulajdonosa. Emellett Pécsi Györgyi Németh László szavaival élve: „igazi olvasó”, örökké kíváncsi, kíméletlenül őszinte, ugyanakkor végtelenül emberséges; és azon kevesek közé tartozik, akik számos elfoglaltságuk mellett mentorálják az utánuk következő nemzedékek tagjait. Barátaihoz – például Kányádi Sándorhoz, Nagy Gáspárhoz, Görömbei Andráshez – hasonlóan fáradhatatlan szolgálatban telik az élete, mert számára az irodalom, a kultúra szolgálata: hivatás.

Egy interjúban úgy fogalmaztál: csak arra vagy büszke, hogy sosem valamilyen hatásra vagy nyomásra vetted papírra a gondolataidat, s valamennyi írásodat vállalhatod. Az egyenes út, amelyen haladtál, olyan, mint a legkisebb királyfié, amikor minden akadályon keresztül, torony iránt elindul Tündérorságba. Ehhez határozott értékrenddel és identitástudattal kell rendelkezni. Honnan eredt, hogyan alakult ez ki nálad?

Remélem, tényleg úgy van, ahogy mondtam. Nagyon stabil – és hozzáteszem, szigorú – értékrend vett körül a szülői házban is, és gyerekkorom szűkebb környezetében, a faluban is. Nem csak hirdették a normatív értékeket, de a mindennapi életüket is aszerint élték. Például egyáltalán nem becsülték azt, aki a karrierért belépett a pártba, vagy a nagyon muszájon kívül hajszállal is engedékenyebbnek mutatkozott a Kádárrendszerrel szemben. Vagy például belénk verték, hogy csak a munkával megteremtett eredménynek lehet erkölcsi értéke, hogy a tisztesség, a becsület mindig előbbre való, mint az érvényesülés. És eleve nagyon gyanakvóvá neveltek bennünket a hatalommal, és általában, a politikával szemben.

Több műfajban megnyilatkoztál, beleértve a legújabb kommunikációs lehetőségeket is. Egy írásodat azonban ritkán emlegetik, pedig társadalomkritika, értéktanúsítás az is. A Magyarország felfedezése szociográfiai sorozat Félmúlt című kötetében megjelent írásodra gondolok (Röghöz kötöten). Mit jelent számodra a szülőföld? A falu pusztulását

metaforikusan a patak forrásainak elapadásához hasonlította. Miért volt fontos, hogy ezt egy szociografikus írásban megfogalmazd? Gondoltál a kutatás folytatására?

A szociográfiámat már-már elfelejtettem, időnként Nagy Gáspár emlékeztetett rá, felsőfokban beszélt róla. Ebben nyilván közrejátszott a személyes érdekeltsége is, hiszen a szülei ugyanabban a faluban, Nagytilajon éltek, ahol én, ő pedig a szomszéd faluban, Béraltaváron született, nevelkedett.

Nem a legjobb pillanatban jelent meg az antológia, 1990-ben, a rendszerváltozás körüli évek történelmi mozgásaiban. Ekkor sok mű nem kapott figyelmet. Ez sem, ami természetes is, hiszen fontosabb dolgokkal voltunk elfoglalva akkoriban. Gondos

Kányádi Sándorral

Ernőnek utólag is hálás vagyok, hogy beválogatta a kötetbe egy ifjanc írását. Nagyon fiatalon, 25 évesen írtam, amikor éppen csak találkoztam a „felnőtt” élettel. Úgy látszik, örülten fontosnak tartottam, hogy a haragomat, dühömet, kétségbeesésemet kiírjam, amiért tönkre tették, halálra ítélték a kistelepüléseket. Két éve aztán újraírtam egy lírai dolgozatban, a Kortárs folyóirat Szülőföldem sorozatába. Ebben pedig a kötődésemet fogalmaztam meg. Egy időben terveztem, hogy a kihalófélben lévő falvakról nagyobb összegzést írok, terepmunkával, de már nem lesz erre időm.

Egyébként Nagy Gáspár számára is nagyon fontos volt a szülőföld, azt tervezte – tréfásan mondta, de komolyan gondolta –, hogy a nyugdíjas éveiben hazaköltözik Béraltavárra, a szülői házba, felújítja, és mint Berzsenyi a lugasban, fogadja majd az

íróvendégeket. Ismerve Gazsit, biztosan remekül pásztorolta volna a környéket, és bekapcsolta volna a régiót a szellemi vérkeringésbe.

A pályakezdésed Szombathelyhez kötődik. Mi ösztönzött arra, hogy hivatásodul az irodalom, a kultúra „ügyeinek” szolgálatát válaszd?

A legtöbb fiatal meg akarja váltani a világot, én is arra készültem. Mint a vén Don Quijote fejét a lovagregények, az enyémet is a könyvek és a filmek zavarták meg. Végtelen tisztaságot, egyértelműséget, varázslatot láttam az irodalomban, rendkívül izgalmasnak találtam, minden új könyvvel, filmmel egy újabb világ tárult föl előttem. A legtöbb impulzus az irodalmon és a filmekken keresztül ért, akkoriban – főként egy várostól távol eső faluban nevelkedett gyerekként – nem is igen jutottam hozzá máshoz. És persze, egészen más volt ifjúságom idején az irodalom helye a magyarországi társadalomban, mint ma. Ha tíz-húsz évvel korábban lett volna a rendszerváltás, vagy ma lennék fiatal, nem biztos, hogy az irodalom felé fordulok.

Bár a szülőföld összekötött benneteket, úgy tudom, Nagy Gáspárt is Szombathelyen ismerted meg. Mit jelent számodra ez a barátság? A Nagy Gáspár Alapítvány hogyan tudja segíteni az életmű jelenlétét az állandóan formálódó kánonokban?

Mint említettem, Gáspár a szomszéd faluban született, de szülei az én falumban éltek. Kilenc évvel idősebb volt nálam, gyerekként ez hatalmas idő. Pannonhalmán tanult, csak néha láttuk a faluban. Viszont a szüleim jó barátságban voltak az ő szüleivel és kiterjedt rokonságával, édesapja is, nagybátyja is rendszeresen beszámolt az életéről, költői pályájának alakulásáról. Életének fontosabb eseményeiről tudtam, tulajdonképpen távolról követtem Gáspár útját, de személyesen csak Pesten kerültünk közelebbi kapcsolatba. Támogatott, figyelt rám, első publikációimhoz is ő segített hozzá, sok írórt általa ismertem meg. Varázslatos személy volt, magához vonzotta az embereket, feltétlen bizalmat éreztem iránta, jó volt a közelében lenni. Nagyon figyelt mindenkire, a fiatalokra különösen, reflektált a műveink megjelenésére is, ami ma már elképzelhetetlen, vagy csak a nagyon belterjes társaság körében valósul meg.

Az Alapítványt felesége, Márta szorgalmazására a család alapította, s valójában ma is Márta a motorja. Tisztelettel gondolok kitartására, fáradhatatlanságára, amivel az emlékház létrejöttét, felújítását, napi működését szorgalmazta és szorgalmazza ma is. És bár az alapítvány első elnöke, Görömbei András, illetve halála után, a szintén nagyon kiváló Pelyach István, és persze a helyi szellemi erő, nem beszélve a volt pannonhalmi diáktársakról, szintén erős hittel és tevőlegesen is a törekvések mellé álltak, néhány évig kilátástalannak tűnt az emlékház ügye, és Nagy Gáspár költői utóéletének eredményes ápolása. Én kicsit szkeptikus voltam, de a sokfelől szerveződő megmozdulás látványos eredményt hozott. Működik az emlékház, nyaranta táborokkal, versmondó versenyek, ünnepek, konferenciák szerveződnek, könyvek jelennek meg, átadjuk a Nagy Gáspár-díjat. Főleg Bérbaltavár, Nagytilaj, Vasvár, Budakeszi,

Nagykanizsa és Székesfehérvár önszerveződő, nagyszerű közösségei tekintik személyes ügyüknek tekintik Gáspár emlékének életben tartását.

Ismertek a Nagy Gáspár egyik rendszerváltó verse által kiváltott szankciók ellene és az Új Forrás ellen. Sorsszerű találkozási pont ez is, hiszen a te interjú-sorozatod is betiltották. Elmondanád, miről volt szó, mi szúrta a cenzorok szemét, s mi lett a terv sorsa?

1985-ben megkerestem Monostori Imrét, az Új Forrás főszerkesztőjét – előtte már megjelent egy-két írásom a lapban –, hogy interjúkat készítenék fiatal írókkal. Csordás Gáborral, Parti Nagy Lajossal, Szkárosi Endrével, Tóth Erzsébettel, Szervác Józseffel és Lezsák Sándorral. Csordással, aki akkor éppen elkötelezett baloldali munkásköltészetet művelt, egy hatalmas magnóval vettem föl egy hosszabb beszélgetést a sziglieti alkotóházban. A vele készült beszélgetés nyomdakész volt, de a többiekkel is jól haladtunk, amikor Monostori Imre szólt, hogy figyelmeztették, a Lezsák-interjú nem jelenhet meg. Mivel Lezsákot letiltották, a többiek egyöntetűen azt mondták, akkor egy se jelenjen meg. Talán valahol megvannak az eredeti hangszalagok, gépelt változatok.

Akkoriban elég mozgékony voltam, a Kassák Klubban irodalmi műsorokat szerveztem, amelyek közül a legsikeresebbnek a négy JAK-folyóirat (Dolog és Szellem, Új Hölgyfutár, KákáKá, Polisz) estje bizonyult, zsúfolásig megtelt termekkel. Ott voltak az újholdasok, Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Lakatos István. Úgy tudom, ez volt Magyarországon az első nyilvános szereplése Szöcs Gézának. Egyik alkalommal a klubvezető, Sultz Sándor szólt, hogy a vendégek között ott ülnek a belügyesek, tapintatosan meg kell mutatnia nekik. Ez is akkortájt, a nyolcvanas évek közepe körül történhetett, nem emlékszem pontosan.

Amikor lehetett, kikértem a dossziémat, kiderült, hogy a nyolcvanas évek elejétől figyeltek. 1982-től néhány évig eljártam a demokratikus ellenzéki körbe, Haraszti Miklós káderezett le, mindenképpen rá akart beszélni, hogy névvel vagy név nélkül, de írjak a Beszélőbe; később tudtam meg, hogy besúgó és provokátor volt. Nagyon izgatott, érdekelt, amit ők csináltak, de éreztem, hogy az nem az én társaságom. Orosz Istvánval, a Beszélő titkos nyomdászával Angliából való hazajövetele után sokat beszélgettünk ezekről az évekről, az ő, és Modor Ádámék csalódásáról, földobásukról. Ők tényleg a bőrüket vitték a vásárra. De aztán szerencsére, éppen Gazsi, Lezsák és Tóth Erzsike révén, nagyon hamar megtaláltam az „én társaságomat”, a lakitelkieket és a későbbi MDF-eseket. Soha, egy pillanatra sem gondoltam, hogy valamelyest is számontartásra érdemes ellenzéki személy lettem volna, ennek ellenére lehallgatták a telefonjaimat, figyelték a leveleimet, fölbontva vagy nagy késéssel kaptam meg azokat. Csak a levelezésemből tudhatták, hogy Lezsákkal is interjút akarok készíteni. A kecskeméti rendőrfőhadnagy azt írta a jelentésében, hogy a Komárom-Esztergom megyei rendőrség, és a miniszter figyelmébe ajánl. Két napig örültem, hogy már akkor fölfigyeltek az irodalmárkodásomra, de aztán világossá vált, hogy nem a kultusz-, hanem a belügyminiszter figyelmébe ajánlottak. Tényleg nevetséges.

Egykor recenziókat írtál a Népszavának, beti jegyzeteid hangzottak el a Katolikus Rádióban, tárcákban adtál számot a kortárs magyar irodalomról a Bárkában – hogy csak néhány egykori rendszeres véleménynyilvánítást említek. Sokan temetik az irodalom, irodalomtörténet értéktérfőmáló, identitást erősítő szerepét. Te hogy látod ezt?

Igen, nagyon más az irodalom szerepe ma, mint volt még a kilencvenes években is. A könyvkiadás ma már jól-rosszul prosperáló üzletág, trendi témákkal, a tehetséges fiatalokat is belehajszolják a folyamatos könyvgyártásba, nincs idő kihordani a gondolatokat. Egyrészt nem örülök, hogy ennyire perifériára szorult az, amit szépirodalomnak tartunk, másrészt az identitás képződése sokkal gazdagabb, strukturáltabb lett. Például nagy elégtétel, hogy a kormány fölállalja a nemzeti identitás őrzését, ápolását. Vagy, hogy százezrek zarándokolnak el a csíksomlyói búcsúba, és nem kérdezik, honnan tudnak magyarul a székelyek – hatalmas eredmény, emlékszünk, a 2005-ös népszavazáskor mennyire könnyen el lehetett bizonytalanítani az embereket! Másrészt olyan apróságoknak, mint a helyi hagyományok, értékek ápolása, legyen az kolbász- vagy rétesfesztivál, nagyon nagy szerepük van az identitás megerősítésében. A mindennapi életben nagyobb, mint az irodalomnak.

Pillanatnyilag jobban aggódom a Kárpát-medencei magyarságért. Nemzettársainknak valamennyi utódállamban naponta meg kell küzdeniük az identitásukért. Szlovákiában például fölerősödött a hajmeresztő „szlovmagy” identitás, cinikus csőbehúzás, ami olyan, mint volt a „jugoszláv” nemzetiség(?). Valójában a magyar identitás feladását jelentette ott is, és nagyon-nagyon törekenynek bizonyult. És különösen aggódom figyelem a közel félmillió nyugatra vándorolt vendégmunkás magyart. Akik az utóbbi három évtizedben mentek el, az ’56-osokkal szemben egyenként mentek el, nincs közös, identitásképző történelmi élményük, nincsenek megtartó közösségeik. Ekkora nemzetkibocsátást nem engedhetünk meg magunknak.

Sokan a mai napig erdélyi származásúnak hisznek. Munkáid, könyveid egyértelműen tanúskodnak arról – amit többször is megfogalmaztál –, hogy számodra nem határon inneni és túli, hanem összmagyar irodalom létezik. Mikor kezdted érdeklődni a határon túl élő szerzők művei iránt? Miért vált ez meghatározóvá számodra a pályádat, életedet illetően?

Egyrészt eleve benne van az emberben a természetes érdeklődés, különösen, ha ott-hon a történelmi Magyarország térképen tanulja a topográfiát. Számomra az volt a térkép. Az olvasmányaimban, tanulmányaimban nap mint nap belebotlottam olyan helységnevekbe, mint Kassa, Pozsony, Munkács, Kolozsvár, Nagyvárad, Eperjes, Bártfa, Lőcse, Eszék, Csáktornya, tehát megpróbáltam utánanézni, hová tűnt az a hatalmas félkaréj. Másrészt zsigerekig fölhaboritott, hogy a határon túli magyarságnak még a létéről sem, pláne sorsáról, nem szabadott nyíltan beszélni.

A hetvenes évek közepén, még a gimnáziumban talákoztam először kortárs határon túli irodalommal. Őszi almaszedés volt, osztályfőnökünk a Kortársat, Sütő András drámáját olvasta, s szívesebben hallgattuk őt, minthogy szorgalmatoskodjunk. Én pedig attól kezdve szisztematikusan figyeltem mindent, ami a határon túlról érkezett. Az államközi könyvkiadási szerződések keretében a fontosabb könyvekhez azért hozzájutottunk. Katartikus volt a találkozásom Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos verseivel. Aztán 1979-ben szálegyedül, 21 évesen fölültem a vonatra, elmentem megnézni, tényleg élnek-e magyarok például Romániában, vagy csak az a néhány, aki verset ír.

Sokszor megkérdezték, a nyolcvanas években erősen gyanakodva, hogy miért foglalkozom annyit erdélyi irodalommal, netán nacionalista, vagy odavalósi vagyok-e. Magyarázkodni kényszerültem, de volt, hogy rábólintottam, végül is Kárpát-medencei magyar vagyok, mit számít pár száz kilométer. Szerintem az a normális, ha egészben gondolkodunk.

Most jelent meg a Kányádi Sándorról írott monográfiád új, kiegészített kiadása. Születésének 90. évfordulója alkalmából számos megemlékezésre hívtak téged műveinek kutatójaként, barátjaként. A rendezvényeken nem volt szabad hely. Miben látod verseinek, személyiségének titkát?

Kányádi óriási költő, mindig úgy gondolok rá, hogy *költő és ember*. Nagyon sokan elmondják utólag, hogy jó barátságban voltak vele, hogy közel kerültek hozzá, és ez igaz is. Személyes közvetlensége, találkozóinak végtelen sora, egyfajta irodalmi evangelizációnak tekinthető. Az irodalom folyamatosan könyvekben szorul vissza, ő kivitte az utcára, mint Petőfi. Nem voltak illúziói, pontosan tudta, hogy csak élő közösség tudja fönntartani a nyelvet, a nemzetet. Korunk alapkérdéseit tette föl, de arra törekedett, hogy még a bonyolult, összetett versei is több szinten befogadhatók legyenek.

Szilágyi Domokos költészetével is sokat foglalkoztál, másokkal ellentétben, higgadtan, tárgyyszerűen nyilatkoztál, amikor beszervezésének tényét felfedték. Azt irtad, másképp kell olvasni ezután, de kiálltál költészetének esztétikai értékei mellett. Mit jelent számodra most Szilágyi Domokos költészete? Ha kívánhatnál valamit általánosságban a művészet és a mindenkori politika kapcsán, mi lenne az például az ő sorsának függvényében?

Igen, sokkolt a leleplezés, éppen a monográfiáján dolgoztam, nem tudtam folytatni, évekre félretettem. Nagyon nehéz megérteni, földolgozni a félmúltat. A kommunista rendszer fölfoghatatlan erkölcsi károkat okozott, az erkölcsi tőkét rombolták szét azzal, hogy papok, írók tömegét kényszerítették árulásra. Erdélyben, Romániában harminc év után is iszonyúan érzékenyek a besúgásra, de engem ma már jobban ér-

dekelnének a beszervezők leleplezései, akik nyugodt lelkiismerettel mentették át magukat a gazdasági és a politikai hatalomba.

A magyar forradalom hatására 1956-ban néhány kisebb szolidaritási megmozdulás történt Romániában is, utána viszont elképesztő megtorlás következett. 15-18 ezer embert ítéltek súlyos börtönövekre, akkor kezdődött el a magyarok szisztematikus kiszorítása a politikai hatalomból, a magyar intézmények, iskolák durva fölszámolása, a társadalom minden szintjének eszelős vegzálása. Dávid Gyula figyelmeztet, hogy körültekintőnek kell lennünk, mielőtt ítélkeznénk. Szilágyi Domokost 1957-ben szervezték be, otthon a nyolcgyerekes nélkülöző református papcsalád, s közben naponta százával hurcolják el az embereket a közvetlen környezetéből is. Iszonyú teher egy 19 éves fiatalnak. A következő évben már ideggyógyintézeti kezelésre szorul, önpusztító életet él, élete végéig ki-be jár a szanatóriumba. A beszerzés lelki terhe szerintem semennyire nem érhető tetten a verseiben, bár néhányan diadalmasan találtak rá példákat, az élete viszont ráment.

Szilágyi egész költészetében azt kereste, hogyan használhat a költő, van-e értelme, valóságos haszna, eredménye a versnek; hogyan lehet, maradhat hiteles a költő, hogy a tett és a szó ne váljon el egymástól. Költészete az állandó gyöttrődések, az igen különböző útkeresések miatt, folyton kicsúszik az irodalomtörténeti fogalmak alól, és ettől vonzó. Valamint attól a paradoxontól, hogy pazar felszabadult játékosként is folyton a halállal játszik. Ezeket a szélsőséges minőségeket egyszerre megélni és versben megírni magával ragadó és borzongató. A versei megmaradnak és érvényesek.

Figyelmed valóban kiterjedt a magyar irodalom egészére. Erre utal az is, hogy a vajdasági Gion Nándor életműve is érdeklődésed centrumába került. Gion írásaival kapcsolatban gyakran hivatkoznak García Márquezre és más világirodalmi párhuzamokra. Te emellett más arcát is megmutattad. Miért izgatott ennyire az életműve, miben látod jelentőségét?

Ahogy említettem, szisztematikusan elkezdtem olvasni a határon túli irodalmi műveket, és hogy megértsem a műveket, a külön történelmüket is meg akartam ismerni. 1983-ban jelent meg Albert Gábor könyve, az *Emelt fővel* című szociográfia, amely lényegében az összes Trianont követő magyarországi nemzetiségi sorsot exponálja, a csángóktól a baranyai svábokig, felvidéki kitelepítésekgig. Egyszerűen csak sorra vettem a területeket, nemzetiségeket, és mint Kolumbusz Amerikát, kezdtem felfedezni a magyar sorsot. Ha az ember ilyesmivel találkozik, vagy vállat von, vagy megszállottja lesz. A nyolcvanas években amúgy is erősebben foglalkoztatta az értelmiséget az elhallgatott múlt megismerése. A Csehországba való deportálásokról, a szudétanémetek tragédiájáról, ha jól emlékszem, Ujváry Zoltán néprajzi oral history gyűjtéseiben olvastam először. Cseres Tibor *Hideg napok* című könyve, Kovács András filmje, Cseres novellája, *A bezdáni ember* pedig az irodalmi közbeszéd része volt. A nyolcvanas években számunkra Jugoszlávia maga volt az irigyelt Nyugat, s közben ott feszült az iszonytató múlt, amiről hallgatni kellett. Gion regényei, a *Virágos katona*, a *Rózsaméz*,

az elbeszéléskötetek fájdalmasan gyönyörű könyvek, bennük a másként megérthetetlen skizofrénia. Emellett persze világirodalmi művek is, nem kevésbé, mint García Márquez vagy Vargas Llosa regényei.

Gion Nándor Magyarországon, élete vége felé a kecskeméti Forrás műhelyében talált szellemi otthonra. A Forrás-kör is közös pont az életetekben. Éveken keresztül részt vettél a Forrás „táborban”. Mit jelent számodra a Forrás műhelye? Miért jelentettek számodra meghatározó élményt a „táborok”?

Talán éppen az utolsó közös táborunkban mondta Gion, hogy azért jó ez a tábor, mert itt még soha nem veszekedtünk. Vagy tíz évig tölthettünk el egy hetet a varázslatos szigeten, kiváló írók, nagyszerű emberek, kecskeméti forrásosok, Füzi Laci, Pin-

Bertha Zoltán és Láng Gusztáv társaságában

tér Lajos, meg erdélyiek, vajdaságiak, Lövétei Lázár Laci, Fekete Vince, Molnár Vilmos, Fekete J. József és mások társaságában. Nekünk Veránka-sziget maga volt Ada Kaleh, a boldogság szigete. Itt ismertem meg a Dunát, Pesten az ember idegen, nem érzi a folyót. Amúgy is vonzódom a szigetekhez, más a ritmus, lelassul az idő, megszűnik az idő.

Emlékszem, sokat meséltél Tandori Dezsőről. Egészen misztikus, különleges barátság képe bontakozott ki ezekből a történetekből. Hogyan alakult ez a barátság? Gondoltál már arra, hogy megírod ezeknek a beszélgetéseknek az összegzését?

Levélben kerestem meg, arra kértem, írjon könyvekről az Új Könyvpiacba. Azonnal vállalta, és amíg aktív volt a lap, minden számunkba küldött esszét, recenziót. Rop-pant gondosan választotta ki, miről írjon. Telefonon tartottuk a kapcsolatot, fura szertartással, ő Főnöknek szólított én pedig Mesternek. Megbeszéltük, ha véletlenül összefutnánk az utcán, elmegyünk egymás mellett, mert mi, mint két New York-i zsarú, mindent telefonon intézünk. Életünkben egyetlen egyszer találkoztunk, a Nemzet Művésze díjátadón, a Vigadóban, 2014-ben. Elképesztően kedves volt, mosolygott, derűs volt, boldog. Egy időben nagyon sűrűn, néhány naponta egy-egy órát átbeszélgettünk. Eleinte a bécsi útjairól is, de főleg könyvekről, irodalomról, Szép Ernőről, Jékelyről, Wittgensteinről, a verebekről, a fordításairól.

Egészen biztos, hogy nem írom meg ezeket a beszélgetéseket. Ha ilyes célom valaha is lett volna, akkor helyben lejegyzetelek néhány dolgot, mondjuk, hogy melyik íróról, könyvről mit mondott. Nem kell mindent leírni, van a beszélgetéseknek egy olyan meghittsége, amit el kell engedni. A mai napig zavart érzek, ha írók magán-naplója vagy levelezése kerül a kezembe, bár tudom, nem kevesen kifejezetten írói munkásságuk részének tekintették azokat is, és hogy a filológia számára nagyon fontosak, de magamat mindig egy kicsit illetéktelennek érzem ilyenkor.

Szerkesztői munkádat a Széphalom Könyvműhelyben kezdted, a nevedhez kötődik például Várkonyi Nándor életműkiadásának elindítása. Hogyan kerültél oda, mire emlékszel szívesen abból az időszakból?

Mindig is vágytam könyvkiadás-közelbe kerülni. 1991-ben született a kisebbik lányom, gyeges kismamaként az akkor már ott dolgozó Pálincás Gyuri barátom ajánlott Mezey Katalinnak, s aztán évekre a kiadóban maradtam. Hálás vagyok mindkettő-jüknek, hogy bekerülhettem a szakmába, nagyszerű írókat ismerhettem meg. A rendszerváltozás körüli hőskorban minden alakult, változott, mi is tanultuk a szakmát. Kun Árpáddal, Tóth Lacival dolgoztam, Laci révén intenzívvé váltak a szlovákiai magyar irodalmi kapcsolataim. Ma már különösnek tűnik, de a kezdeti években Krasznahorkai László, Tolnai Ottó is megjelent a Széphalomnál. Závada *Kulákprése*nek első kiadását személyesen vittem el lapokhoz azzal, hogy fontos, izgalmas könyv, írjanak róla. Megmosolygott a vezető napilap szerkesztője: „régiről minnek?” Aztán néhány év múlva kijött a Magvetőnél kicsit bővítve, akkor meg azt mondták ugyanezek a szerkesztők, hogy zseni... – hát, a fene se érti!

Talán két évre átvettem a kiadó vezetését, Baráth Ferencet hívtam könyvtervező-nek. Feri tervezésében nagyon igényes kiadványokat jelentettünk meg, a Várkonyi Nándor-életműsorozatot is vele indítottam. Aztán olyan kiváló irodalomtörténészek munkáit adtuk ki az Aranyhal sorozatban, mint Csűrös Miklós, Márkus Béla, Bertha Zoltán, Vasy Géza. S mellettük Nagy Gáspár *Zónaidő* című könyvét, Vörös István, Nagy Gábor debüt kötetét, a dialógus könyvsorozatot, Keresztury Tibor–Mészáros Sándorral indulva. A politikailag rázórs korszakban bevállaltam Elek István, Debreczeni György könyvét. Szép korszak volt – és persze, én is fiatal voltam.

*Az Új Könyvpiac egy meghatározó kulturális vállalkozás volt a részedről. Olyan szer-
teázgó munkát végeztél, amely amellett, hogy különböző műfajokban (interjú, kritika,
recenzió stb.) rávilágított az aktuális irodalmi kérdésekre, eseményekre, jelenségekre, fel-
hívta a figyelmet az éppen megjelenő könyvekre, esélyt adott a pályakezdőknek is. Miért
tartottad fontosnak az Új Könyvpiacot? Hogyan határoznád meg akkori szándékaidat,
törekvéseidet? Miért fontos számodra az utánpótlás segítése/nevelése?*

Az a mániám, hogy nem egyik vagy másik irányzathoz épül fel a nemzeti kultúra, a „katedrális”, ahogy Kányádi mondja, hanem a sokféle érték összeadódásából. Lénye-
gében olyasmit szerettem volna folytatni, mint a régi Könyvvilág, Tarján Tamás szer-
kesztésében. Tamást nagyon becsültem, elképesztően tájékozott volt, és egyrészt
nagyon szigorú kritikus, másrészt befogadó.

Nyilván van bennem valami „mama”-effektus, hogy akkor érzem jól magam, ha
fiatalokat támogathatok. Olyan ez, mint a család: te is kaptál, neked pedig tovább
kell adnod, nem föltétlenül a szüleidnek, hanem a gyerekeidnek. Engem is segítettek,
támogatásuk nélkül nem jutottam volna ilyen messzire. Hosszú névsort kellene mon-
danom: Lezsák Sándor, Nagy Gáspár, Ács Margit, Pomogáts Béla, Monostori Imre,
Görömbei András, Kányádi Sándor, Tözsér Árpád, Gion Nándor. Az Új könyvpiac-
nál jó néhány fiatal gyakorolhatott, egyetemistaként vagy pályakezdőként, néhá-
nyukkal megmaradt a kapcsolat, örülök sikerüknek, és néhányan nagyon messzire
eltávolodtak. A Biblia is azt mondja, annak a magnak el kell rothadnia, hogy új életet
csíráztasson.

*Az Új Könyvpiac révén ismerted meg Molnár Tamás filozófust is. Miért volt meghatá-
rozó, fontos, esetleg szemléletformáló számodra a barátsága?*

Molnár Tamást is az Új Könyvpiachoz kerestem meg szerzőnek. Véletlenül bukkan-
tam rá, 1992-ben az Európa Kiadónál jelent meg *A liberális hegemonia* című könyve.
Annyira meglepett, hogy valaki ezzel a közönséges névvel filozófus, hogy megvettem
a könyvet. Hogy mit jelent a konzervatív, azt föltétlenül Molnár Tamás által értettem
meg – a műveiben is, és egyszemélyes magánegyetemen is, ugyanis megtisztelt azzal,
hogy amikor Magyarországon járt, minden alkalommal rám szánt néhány órát. Mol-
nár Tamás kristálytisztán gondolkodott, az elegáns franciás esszé művelte, fontosnak
tartotta, hogy könyvei, gondolatai jegyzetek, értelmezések nélkül is befogadhatóak
legyenek. A világkultúrát célozta meg, ez, sajnos általában hiányzik nálunk. Nagyon
vágunk arra, hogy megmutassuk magunkat a világnak, de alapvetően a magyar ol-
vasónak írunk, mindent aprólékosan, részletesen el akarunk mondani...

*Több fiatalt hívtál munkacsoportodba a Magyar Művészeti Akadémián is. Ott is szer-
teázgó tevékenységet folytattál és folytatsz. Kisfilmeket készíttetek, könyvkiadással fog-
lalkozol. Az Akadémia által nyújtott lehetőségek mennyiben segítik eddigi törekvéseid
folytatását?*

Tulajdonképpen 2000-ben kerültem kapcsolatba az akkor egyesületként működő MMA-val, a Makovecz-korszakban, főállásban pedig 2011-től, köztestületi megalakulása óta veszek részt a napi munkában. Az Akadémiánál végre azt csinálhatom, amit mindig is szerettem volna. Tulajdonképpen a teljes dokumentáció vezetése, felépítése és működtetése a feladatom: fizikai és virtuális könyvtárat, adatbázisokat építettünk, vagy nyolc honlapot alakítottunk ki, létrehoztunk egy professzionális videostúdiót, elindítottuk a könyvkiadást. Közel kétszáz 52 perces akadémiai portréfilmet készítettünk, ezeket hetente vetíti a köztelevízió. Megépítettük a legnagyobb magyar videós portált, a www.mma-tv.hu honlapra mintegy ezerkétszáz művészeti videót gyártottunk, amelyet eddig közel másfél millióan látogattak. 2017 végén pedig az általam vezetett fősztályt önálló gazdasági társasággá alakított az MMA vezetése, hogy nagyobb önállósággal tegyük eredményesebbé és láthatóbbá a könyvkiadást és portréfilm-gyártást. Évente 50-70 könyvet, albumot, sorozatot adunk ki az irodalomtörténettől, színházművészettől az építészet, film- és fotóművészet, és a művészettörténetig, filozófiáig. Nagyon nagy kihívás ennek a sokféleségnek megfelelni, de éppen az az egyik legnagyobb öröm számomra, hogy sokféle művészeti ággal, alkotóval kerülhettem, és kerülhetek élő szellemi kapcsolatba.

Most mutattátok be a Kortárs magyar irodalmi művek lexikonának eddig elkészült részét. Miért tartjátok fontosnak a kiadását? Mit terveztek folytatásaként?

Falusi Mártonnal arra gondoltunk, hogy érdemes lenne az utóbbi hatvan év, az 1956–2016 közötti magyar irodalom eredményeit áttekinteni és földolgozni. Nagyon fontos elvünk volt, hogy kerüljük a politikai megközelítést, s hogy a magyar irodalom a maga roppant tagoltságában, sokféleségében jelenjen meg, továbbá, hogy végre visszamenőlegesen is integrálódjon a Trianon után szétszakadt magyar irodalom. És persze, azt is szeretttük volna, hogy ne könyvespolcokon porosodjon a kézikönyv, hanem a megváltozott olvasási szokásokat is figyelembe véve, az érdeklődők legszélesebb köre kutakodjon benne. A lexikonformát találtuk a legalkalmasabbnak, ezért nem írói életműveket, irányzatokat dolgozunk fel – kitűnő szerkesztőbizottság és külső szakírók együttműködésében –, hanem konkrét műveket, könyveket, alapvetően a megjelenés éve szerinti besorolásban, függetlenül attól, hogy Budapesten, Kolozsváron vagy Münchenben jelentek-e meg. Így, reményeink szerint megképződik egy határok feletti, integrált kulturális térképzet.

A mintegy négyéves, nagyszabású program az MMA támogatásával, a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet keretében valósul meg. Körülbelül 700 műszócikk, mintegy kétszáz-kétszázötven alkotó könyve, és félszáznyi esemény kerül be a lexikonba, amely 2021-ben, remélhetőleg kétkötetes nyomtatott könyvváltozatban is megjelenik. Addig is az első 250 elkészült szócikket www.mmalexikon.hu címen, könnyen kezelhető honlapon már elérhetővé is tettük, és folyamatosan töltjük.

-Köszönöm a beszélgetést, erőt és sok sikert kívánok ehhez a szolgálathoz, amelyről Nagy Gáspár Illyés Gyula 85. születésnapján című esszéje jut eszembe, amelyben így fogalmaz: „a gond, az a közös gond, amiért az egész írósgárda szolgálat lett, aszkézissé vált, [...] ’Óvni egy széthulló családot’, magára eszméltetni és megtartani egy nemzetet”...

